

CURIERUL JUDICIAR

DOCTRINA — JURISPRUDENȚA — LEGISLAȚIUNE — ECONOMIE POLITICA — FINANȚE

PRIM-REDACTOR: ION N. CESARESCU

REDACTOR-PROPRIETAR: I. S. CODREANU

ABONAMENTUL

Pe an, în România	30 lei
6 luni	16 „
3 luni	8 „
Stăinătate: 40 lei pe an, 20	6 luni

*Apare de două ori pe săptămână
sub direcțiunea unui comitet*

Abonamentele se plătesc tot-d'a-una înainte

Redacția & Administrația
București, CALEA RAHOVEI—5
Lângă Palatul Justiției
TELEFON № 1698**S U M A R****Desființează greva contractul de locațiune a lucrărilor ?**
(Analiza critică a articolelor 1470 — 1490 C. civ. rom.)
(Urmarea 3-a) de d-l Gheorghe G. Angelescu;**JURISPRUDENȚA :**Curtea de casație, s. I: *Neculae Catargiu cu Petre Giur-gea, N. Burlacu ș. a. ;*
idem s. II: *Corporația Tinichigiilor cu I. A. Hirsch ș. a. ;*
idem s. III: *Generalul Moise Grozea cu Ministerul de Răsboi***Desființează greva contractul de locațiune a lucrărilor ?**

(Analiza critică a articolelor 1470 — 1490 C. civ. rom.)

(Urmarea a 3-a) (1)

Articolele 1478—1490 înglobate în codul nostru cu articolele ce se referă la relațiunile între patroni și servitori și cu cele relative la întreprinzătorii de transporturi, la Francezi fac parte dintr-o secțiune anumită (secțiunea III-a) intitulată «Des devis et Marchés» (2).

Dacă ținem seamă de obiectul asupra cărora poartă articolele 1478 și urm. ne putem da seama că legiuitorul francez a fost mai logic când a făcut o secțiune anume pentru aceste articole, căci cu modul acesta a ușurat pe de o parte sarcina comentatorilor, iar pe de alta a dat de știre justițiabililor că deosebiri importante există între diferitele serii de articole de sub locațiunea lucrărilor, și că în viața de toate zilele ei au să se călăuzească după osebite norme.

(1) Vezi *Curierul Judiciar* No. 52 și 60 din 1906.

Credincioși programului ce ne-am impus de la început, continuăm și de data asta cu analiza articolelor 1470—1490 și pervenim pe cititori că după ce vom face pe scurt critica întregului capitol relativ la Locațiunea lucrărilor, nu mai după aceea vom expune cestiunea esențială ce ne-am propus a studia.

Cu modul acesta cititorii vor fi mai ușor în măsură să-și dea seama care ne va fi opinia în cestiunea Grevelor, și care din curentele de idei din străinătate ni se par mai potrivite cu nevoile sociale și în deosebi mai conforme cu echitatea.

(2) «Aceste numiri (devis et marchés) nu convin de cât la subdiviziuni ale Contractului de antrepriză». Planiol, t. II, deux. édit. No. 1899.

In adevăr, locațiunea lucrărilor (locatio operie) deosebindu-se prin obiectul ei chiar de locațiunea (3) serviciilor (locatio operarum) de care ne-am ocupat — de oare-ce în locațiunea lucrărilor ceea-ce constituie fondul contractului e obiectul pe care antreprenorul, arhitectul, lucrătorul se obligă a-l săvârși, pe câtă vreme în locațiunea serviciilor nu se ține în seamă de cât serviciile ce se fac, indiferent de obiectul asupra cărora ele poartă — din însăși această diferență inițială rezultă consecințe practice de o mare însemnătate.

In materie de locațiune de lucrări (louage d'ouvrage) arhitectul, întreprinzătorul, lucrătorul suportă riscurile când lucrul piere; pe câtă vreme în materie de locațiune de servicii, servitorul, lucrătorul nu păgubește dacă se strică obiectele ce le-au fost încredințate de cât dacă pierderea acestor lucruri e o consecință a unei greșeli din parte-le (4).

Poate că legiuitorul român când s'a decis să nu subdivizeze capitolul V, care se referă la locațiunea lucrărilor, a făcut-o spre a nu se face confusiune între cuvintele devis și contracte după devis (devis et marché sur devis) (5). Și în sagacitatea lui, de care ne-a dat probe destule (!) nu a vrut să imite pe legiuitorul francez numai din cauza microscopicului motiv arătat.

O fi fost socoteala legiuitorului bună, căci la urma urmelor nu el e dator să lămurească pe comentatori, ci aceștia să-i ghicească intențiile și să descurce unele noduri gordiane cu mare dibăcie alcătuite de dânsul; o fi fost socoteala legiuitorului rea, căci ce zor e să incurci lucrurile când le găsești în parte descurcate de alții,

(3) Vezi *Curierul Judiciar* No. 52 și No. 60 a. c.

(4) Laurent t. 26, N. 2; Guillouard t. 2, n. 769; Baudry-Lacantinerie, t. 3.

(5) Baudry-Lacantinerie, Précis de Droit civil t. 3, cinquième édition, No 727 observă cu drept cuvânt că ale devis est un préliminaire du marché, la plupart des marchés se font sur devis. Il y a donc une corrélation étroite entre ces deux choses: ce qui explique d'une part que dans la pratique, on désigne quelquefois sous le nom de devis les marchés sur devis, et d'autre part que la loi paraisse dans plusieurs textes considérer comme synonymes les expressions devis et marché».

asta nu importă mult, cine plătește oalele sparte, adică în termenii juridici *cine suportă riscurile*, asta e totul.

Pentru a putea răspunde la această întrebare trebuie mai întâi specificat cine procură materialul pentru lucrul ce e să se facă : stăpînul (comitentul) ori întreprinzătorul?

a) *Când materialul e furnizat de întreprinzător* de exemplu când însărcinez pe un ferar să-mi facă (cu fierul lui) un grilaj a cărui formă și dimensiune se stabilește de mai înainte, *atunci unii autori zic că e vorba mai mult de o vânzare de cât de o locație operie*⁽⁶⁾ și de aceea art. 1479 (fr. 1788) aplică acestui fel de convențiune regulile vânzării, subordonând cesiunea riscurilor cesiunii predării lucrului (*livraison de la chose*). Prin urmare, până nu s'a predat comitentului lucrul, păgubește lucrătorul, afară numai dacă nu s'a notificat stăpînului să vie să-și ia obiectul. (Art. 2139 C. c. Fr.—1079 C. c. Român).

Ast-fel aŭ înțeles autorii Codului civil francez cesiunea ce ne preocupă. Pentru densii contractul este pur locativ când lucrătorul (întreprinzătorul) nu procură de cât munca; din contră, e vorba de o vânzare a unui lucru ce are să se facă, atunci când lucrătorul procură și materialul și munca.

Deciziunile Curței de casație franceză sunt conforme cu spiritul legiuitorului, căci prin aceste deciziuni se specifică că devine vânzare contractul «locatio operie» ori de câte ori întreprinzătorul lucrului ce are să se facă procură și materialul său măcar principala parte a materialului⁽⁷⁾.

Această soluțiune e tradițională (vezi *Pothier*, Louage, n. 394). Contra acestei soluțiuni se ridică d. Planiol. Explicația ce d-sa dă e judicioasă: «Le contrat qui a pour objet une chose future n'est pas une vente si cette chose doit être produite par le travail de celui qui la promet.

La fonction normale de la vente est l'aliénation d'une chose déjà existante; s'il est admis que la vente peut avoir pour objet une chose future, c'est à la condition que cette chose existera un jour par l'effet d'un phénomène naturel ou du travail d'un tiers, comme les récoltes des champs ou les actions d'une société en formation à la fondation de laquelle le vendeur reste étranger. (Lyon 18 Maiu 1854, D. 55. 2. 13; Laurent, t. XXIV, n. 99). Si la création de la chose à livrer dépend du travail de celui qui la promet (ou d'ouvriers à ses ordres) le contrat n'a plus seulement pour objet l'aliénation d'une chose,

mais bien la rémunération à forfait d'un travail à effectuer. Il forme donc une opération mixte à la fois vente et entreprise⁽⁸⁾.

b) Când materialul e procurat de comitent, contractul, după teoria majorității autorilor și a jurisprudenței e pur locativ și regulile ce trebuie aplicate, în caz de litigiu, sunt prevăzute de articolele 1480 și 1481⁽⁹⁾.

Acum după ce am expus părerile autorilor străini și ale jurisprudenței franceze să vedem ce a săvârșit legiuitorul român.

Fără teamă de a fi desmințiti putem spune că în această materie inadverența legiuitorului român e clasică. *Se ocupă de cesiunea riscurilor*, bine rău, în tot cazul mai mult de cât era nevoie, căci la urma urmelor ne puteam călăuzi după principiile generale aplicabile obligațiilor de a face (obligation de faire), *neglijează cu totul de a se ocupa de obligațiunea antreprenorului de a garanta, iar dificultățile* (ce se pot adese-ori ivi în practică) *relative la prescripțiunea creanțelor întreprinzătorilor lucrătorilor îl lasă cu totul rece.*

Jurisprudența franceză aplicând contractului locativ, în cazul prevăzut de art. 1479, regulile vânzării, a vrut mai ales să impună întreprinzătorului obligațiunea de a garanta. Dar cum observă prea bine d. Planiol «ou pouvait en arriver là sans dire que le contrat est une vente, la garantie étout une suite naturelle du transfert de propriété même quand il s'opère à un autre titre que la vente»⁽¹⁰⁾.

Unde însă, legiuitorul a depășit limita și a consfințit o iniquitate absurdă, a fost în privința prescripțiunei. Articolul 1903 lovește în lucrătorii prin aplicarea prescripțiunei de șase luni relativ la sumele ce li se datorează, **nu bazându-se pe natura contractului, ci pe calitatea persoanelor.**

Lucrătorul chiar de nu e tocmnit cu ziua, chiar dacă se obligă să facă un obiect pe un preț de..., totuși el suportă rigoarea art. 1903.

Din contră, antreprenorul (patron e doară!) speculând munca altora, a lucrătorilor de sub ordinele sale, scapă de aplicarea articolului 1903. Creanțele ce el ar avea contra comitenților adică a celor ce l'aŭ însărcinat să facă să se execute pentru ei o construcție, nu se prescriu nici după șase luni, nici după 6 ani.

(8) Marcel Planiol, *Traité élémentaire de droit civil*, t. II deux édit., No. 19J2.

(9) Legea prevede trei ipotese: când lucrul pierd din cauza unei greșeli a lucrătorului; când lucrul pierd întâmplător, (cas fortuit); când lucrul pierd din cauza vițiilor sale proprii. Vezi Baudry—Lacantinerie, t. III, n. 731, soluțiile ce urmează a se da în aceste trei ipotese.

(10) Planiol, t. II, n. 1902 în fine.

(6) Baudry—Lacantinerie, t. III, N, 730.

(7) Cass. 22 Juillet 1874. (D. 75, 1, 303, § 75, 1, 403); Gand 16 Janv. 1886. (D. 87. 2. 157).

Legea nefixând pentru Domnia sa vre-o prescripție specială, el se poate folosi de prescripția de drept comun și poate reclama ceea-ce i se datorează timp de 30 de ani.

Cod cu principii egalitare!?

Unui avocat dibaciū i se impune deci în practica de toate zilele să transforme, ca printr'o baghetă magică pe lucrător în antreprenor ori de câte ori împrejurările se mladiază la așa ceva; îi va fi cu atât mai ușor, cu cât art. 1489 prevede că: «Zidarii, lemnarii și cu cei-l'alți lucrători cari contractează direct cu un preț hotărit sunt priviți ca întreprinzători pentru partea de lucru ce iaū asupra-le» (vezi și art. 1490).

Acești lucrători sunt prin urmare antreprenori pentru ceea ce se obligă să lucreze de ex: la o casă facerea ușilor, ferestrelor, a parchetelor, (a lemnăriei) ori a tuturor obiectelor de fier, etc.

Ar putea cine-va să ne obiecteze: Art. 1490 spune «dispozițiunile articolelor precedenți din acest cap. se aplică și la dânșii»; Prescripțiunea de 30 ani nu are a li se aplica căci e prevăzută de un articol posterior, art. 1490.

Obiecțiunea e slabă. Calitatea de întreprinzător și de lucrător e indivizibilă. Ori este una ori ești alta. Dacă li se aplică greutățile sarcinei de întreprinzător, e drept să beneficieze de avantajile pe cari le pot oferi această... demnitate.

Legea mai spune: «cari contractează cu un preț hotărit». Dar dacă lucrează după deviz?

Li se aplică și în acel caz prescripția de 30 ani relativă la creanțele ce ei ar avea să încaseze de la comitent?

Credem că da. Căci după usagiul zilnic, cei ce lucrează după deviz sunt în deosebi considerați ca antreprenori și afară de aceasta articolele 1489 și 1490 se referă la fapte, nu aū înțeles să enunțe o regulă juridică, și dacă legiuitorul nu s'a exprimat în termeni generali a făcul-o pentru că voind să aplice persoanelor de cari ne ocupăm regulele articolelor 1483 și 1484 (referitoare la învoelile «la cari prețul e hotărit») a fost ademenit să întrebuițeze aceeași expresie nu tocmai largă.

Articolul 1483 (vezi și art. 1902 C. civ. r., francez 2270) conține o dispozițiune particulară — care deroagă de la dreptul comun și ca atare e de strictă interpretare — când stabilește că «dacă în curs de 10 ani numărați din ziua în care s'a isprăvit clădirea unui edificiu sau facerea unui alt lucru însemnător, unul ori altul se dărâamă în tot ori în parte, sau amenință învederat dărâmare, din cauza unui vițiu de construcțiune sau a pământului, întreprinzătorul și arhitectul rămâne răspunzător de daune (11).

(11) Articolul 1792 francez e ast-fel redactat: Si l'édifice

Articolul 1483 e mult mai amplificat de cât articolul corespunzător francez.

Legiuitorul român ținând seamă că la francezi legea nu spune de când se socotesc cei zece ani în restimpul cărora, de se produce accidentul, arhitectul ori antreprenorul sunt responsabili, a reparat acea mică lacună pe care de alt-fel jurisprudența franceză a reparat-o de câte ori a avut ocaziune (12).

La noi însă s'aū mai adăogat și cuvintele «sau facerea unui alt lucru însemnător». Consecința este că articolul 1483 nu se referă numai la arhitecti, ci și la ori-care antreprenori de construcțiuni, de oare-ce textul articolului român e conceput în termeni generali, nu conține nici o restricțiune sau distincțiune, și acolo unde legiuitorul nu distinge nici judecătorul nu poate distinge, alt-fel făcând ar deveni arbitrar.

O aplicare importantă a articolului 1483 se poate face când e vorba de lucrări de drum de fier, lucrări foarte însemnate atât ca lucrări de artă cât și din cauza pericolului la care sunt expuși oamenii atunci când aceste lucrări conține viții.

Cu drept cuvânt Curtea de apel, București, motivează ast-fel, în speță, deciziunile ei: «Dacă legiuitorul în 1804 când s'a confecționat Codul Napoleon n'a avut în vedere construcțiuni de drum de fer, legiuitorul nostru în 1865 a putut să aibă în vedere faceri de drum de fier și tocmai în asemenea prevederi a adăogat cuvintele «sau facerea unui alt lucru însemnător» (13)

Cu toată aplicarea dată articolului 1483, legiuitorul român tot a uitat să ne spună: cât timp durează acțiunea comitentului (proprietarului) când clădirea ori construcția se dărâamă în total sau în parte din vina arhitectului;

2. Cine trebuie să facă proba când un accident are loc. (Proprietarul trebuie să probeze că arhitectul e vinovat, sau acesta e răspunzător de drept și nu-i rămâne altă scăpare de cât să probeze că accidentul se datorează unui caz fortuit, unei forțe majore etc.).

Să examinăm pe rând aceste două cestiuni de mare însemnătate?

1. În privința duratei acțiunii ce are proprietarul contra arhitectului observăm că se poate întâmpla ca un accident provenit unui edificiu din cauza unui vițiu de construcție să aibă loc în ultimile zile ale celor 10 ani în răstimpul arhitectul e responsabil?

construit à prix fait, périt en tout ou en partie par le vice de la construction, même par le vice du sol, les architectes et les entrepreneurs en sont responsables pendant dix ans».

(12) Paris 12 Maiū 1874 (D. 74. 2. 172; S. 76. 2. 240).
Pouges 14 Maiū 1884 (D. 84. 2. 216; S. 84. 2. 159).

(13) București III, 278, No. 28,81; Dreptul 15/82.

Evident că arhitectul e răspunzător, dar proprietarul mai are el dreptul la acțiunea în indemnizare dacă dintr'o cauză oare-care nu a putut să intenteze acțiunea de cât după trecerea celor 10 ani cari sunt suspendați ca sabia lui Damocles d'asupra capului arhitectului?

Cestiunea e cât se poate de controversată.

Aubrey et Rau (§ 374 și 30) susțin că articolele 1792 și 2270 (1483 și 1902 C. civ. r. fixează numai termenul înăuntrul căruia, de se produce accidentul, arhitectul e responsabil «car c'est un templ d'épreuve pour la solidité de la maison»; dar că aceste articole nu au înțeles nici de cum să fixeze și durata acțiunii comitentului. Ca atare dreptul comun urmează să se aplice, așa că acțiunea în despăgubire va putea fi intentată timp de 30 de ani. ⁽¹⁴⁾.

Casația franceză (secțiuni unite) a dat acestei controverse o soluție mult mai riguroasă pentru comitent, soluție basată pe o lungă și constantă tradiție. Se stabilește anume, că art. 1792 și 2270 (civ. rom. 1483 și 1902), fixează un termen unic și pentru răspunderea arhitectului și pentru intentarea acțiunii ⁽¹⁵⁾.

Sistemul jurisprudenței franceze ni se pare nejuridic: a) prin faptul că crează termene variabile pentru intentarea acțiunii, după cum accidentul se produce în primii ani ori în ultimii ani ai termenului inexorabil de 10 ani în răstimpul cărora arhitectul poate fi tras la răspundere;

b) prin faptul că însăși jurisprudența dându-și seamă că sistemul ce a adoptat este riguros pentru comitent, a fost nevoită să admită temperamentul următor: «proprietarul are dreptul să intenteze acțiunea de îndată ce viciile construcției se revelează», cu toate că articolul 1792 nu lasă loc la asemenea interpretări.

În adevăr, art. 1792 e astfel redactat „Si l'édifice construit à prix fait *périt* en tout ou en partie par le vice de la construction, même par le vice du sol, les architectes et entrepreneurs en sont responsables pendant dix ans“.

Temperamentul admis de jurisprudența franceză își poate mai ușor avea locul la noi, unde art. 1483 statuează: «Dacă în curs de 10 ani, numărați din ziua în care s'a isprăvit clădirea unui edificiu sau facerea unui alt lucru însem-

nător, unul ori altul se dărâmă în tot ori în parte *saü amenință invederat dărâmare...»*.

2. În privința celei de a doua cestiuni: *cine e obligat să facă proba când un accident are loc*, se pot ivi discuțiuni de oarece legiuitorul nu și-a spus în mod precis părerea sa.

Dacă am urma regulele de drept comun e cert că reclamantul, în speță comitentul, ar trebui să probeze că arhitectul e în culpă.

Se poate încă vorbi în materia excepțională de care ne ocupăm, de drept comun, de principii generale?

Nu prea credem. D. Marcel Planiol ne spune:

«D'après les principes généraux, l'entrepreneur qui a construit une maison sereit déchargé de toute responsabilité, aussitôt que l'ouvrage es' livré et reçu c'est à dire examiné et vérifié.

Mais cette règle appliquée aux maisons et autres bâtiments offrirait un danger particulier: les vices de construction n'apparaissent pas tout de suite; c'est à la longue que la maison „travaille“ que des tassements ou des fissures se produisent. L'oeil le plus exercé peut s'y tromper et, alors qu'une cause d'accidents prochains existe ne pas le voir. De là disposition particulière concernant les architectes et entrepreneurs de constructions que la loi déclare responsables de leur oeuvre pendant dix ans ⁽¹⁶⁾.

Foarte bine se exprimă d-sa, însă noi credem că ilustrul profesor nu privește decât o față a cestiunii.

În adevăr, dacă aplicăm principiile generale ca în materie de vânzare ⁽¹⁷⁾ și pomenim de «*la livraison de la chose*» (*de l'ouvrage*), apoi atunci câtă să aplicăm principiile generale pe toată linia, adică și când va fi vorba de viciile redhibitorii. În materie de vânzare știm că se înțelege prin vicii redhibitorii, acele vicii cari fac un lucru impropriu sau aproape impropriu pentru usagiul la care e destinat, așa că dacă cumpărătorul ar fi avut cunoștința nu ar fi cumpărat lucrul sau l'ar fi cumpărat pe un preț mai mic ⁽¹⁸⁾.

Tot astfel și comitentul nu ar plăti arhitectului ori întreprinzătorului prețul convenit sau le ar plăti mai puțin dacă ar ști că edificiul făcut de ei are vicii ascunse, și ce e mai ascuns oare ca viciul de construcție pe care, după cum

⁽¹⁴⁾ Cass. 5 Août 1879 (D. 80.1. 27; S. 79.1. 405)

⁽¹⁵⁾ Cass. fr. toutes chambres réunies, 2 Août 1882 (D. 83. 1. 5; S. 83. 1. 5 et la note de M-r. Lablé). Vezi și sistemul ingenios al lui Duvergier, după care art. 1792 fixează numai timpul de probă întru cât privește soliditatea construcției, așa că după expirarea acestor 10 ani arhitectul scapă de răspundere. art. 2270 însă, care se află la titlul Prescripțiunii fixează durata acțiunii în garanție tot pe timp de 10 ani, cari vor trebui socotiți din ziua când accidentul are loc. Paris 6 Juin 1894, S. 95. 2. 7.

⁽¹⁶⁾ Planiol t. II n. 1902, deux édition.

⁽¹⁷⁾ Și să nu se crează că aceasta e o eresie, de oarece când întreprinzătorul (arhitectul și cei ce lucrează sub ordinele sale) furnizează și materialul și munca atunci unii autori am văzut că spun că este vorba mai mult de «vânzare», de cât de «locatio operie»; însuși d. Planiol ne spune că *operațiunea e mixtă*, «Vânzare și antrepriză» în acelaș timp. (t. II, n. 1902).

⁽¹⁸⁾ Foignet, Droit civil, t. II, pag. 434.

șpune d. Planiol, «l'oeil le plus exercé ne peut le découvrir et alors qu'une cause d'accidents prochains existe ne pas le voir».

După cum vedem întru cât privește vișiile redhibitorii analogia e puternică între vânzare și contractul pe care d. Planiol îl numește «opération mixte, à la fois vente et entreprise».

Prin urmare, făcând aplicarea regulilor generale ar trebui să se lase comitentului, latitudine întocmai ca și cumpărătorului, să uzeze de cele două acțiuni *actio redhibitoria* și *actio quanti minoris*.

De când s'ar deschide acest drept pentru comitent? Din momentul când ar descoperi la construcții viciu ascuns adică în majoritatea cazurilor de când construcția se dărâmă sau amenință dărâmare.

Ce ar trebui să facă comitentul în cazul acela?

Să stabilească cum ar crede mai nimerit (prin experți de ex. că avea construcția vișii carei la un moment dat a provocat accidentul. Odată dovada făcută, arhitectul ar fi responsabil. S'ar fi putut însă întâmpla ca accidentul să aibă loc după 15 ani ori după 20 de ani dela terminarea construcției. Ar fi fost riguros ca un așa de îndelungat timp să fie făcut răspunzător arhitectul, întreprinzătorul.

Și tocmai de aceea art. 1483 a fixat termenul de 10 ani pentru responsabilitatea arhitecților și a întreprinzătorilor, ca o favoare pentru ei, iar nu după cum crede d-l Planiol ca o agravare a răspunderii lor.

Ar putea cineva să ne obiecteze că printre condițiunile ce se cer pentru ca vânzătorul să răspundă de vișiile ascunse, este și condițiunea ca aceste viși să existe chiar în momentul vânzării, căci dacă se produc mai târziu ele privesc pe cumpărător; așa că dacă am aplicat această regulă în materie de construcții (contracte de antrepriză) consecința ar fi ca arhitectul și întreprinzătorul nu ar mai fi răspunzători de îndată ce s'a predat comitentului construcția.

Fundată ar fi această obiecțiune? Să vedem: Vișiile redhibitorii ale unei construcții trebuie să existe în momentul când construcția e luată în primire de comitent. Foarte bine. Rezultă însă că trebuie să le observe comitentul chiar în momentul acela? Nică de cum. Altfel nu vor mai fi vorba de viși ascunse, ci de viși aparente de cari știm că nici vinzătorul unui lucru nu răspunde, căci de acestea ușor își poate da seama cumpărătorul.

Așa dar, dacă am aplica alte reguli ale comitentului ar însemna că voim să-l năpăstuim, căci mai ales la construcții vișiile redhibitorii se revelează după trecere de timp.

Și când se revelează aceste viși? În majoritatea

cazurilor atunci când construcția se dărâmă sau amenință învederat dărâmare. Prin urmare, când accidentul se întâmplă își poate da seama comitentul că avea construcția vișii asunse.

Dacă am aplica principiile generale cum se explică d-l Planiol comitentul ar avea dreptul să se prevaleze de una din cele două acțiuni: acția redhibitoria ori acția quanti minoris (pretii). Ba, după unii autori⁽¹⁹⁾, el ar avea dreptul să ceară, de cel în culpă, (în speța de la arhitect, de la întreprinzător) să repare, de e cu puțință, stricăciunea⁽²⁰⁾.

Ca să poată avea câștig de cauză, comitentul (întocmai ca și cumpărătorul) prin ori-ce mijloc ar crede mai nimerit, ar trebui să probeze că a existat viși ascunse, în speța ce ne preocupă, să dovedească că dacă s'a dărâmat construcția, asta nu se datorează unui caz fortuit ori unei forțe majore, ci vișiilor ascunse pe care le avea construcția.

După principiile generale, proba ar trebui deci să o facă reclamantul (comitentul). Aceasta e de netăgăduit.

Tot așa netăgăduit este că obiecțiunea ce ar încerca cine-va să ne facă, relativ la vișiile ascunse, și la care am răspuns pe larg, cade.

Să vedem cum a rezolvat Jurisprudența franceză acestiunea aceasta.

Destul de ciudat.

Jurisprudența franceză face distincții după natura contractului, stabilind că: în general arhitectul nu e presumat vinovat⁽²¹⁾, ci el cată să fie răspunzător conform regulilor de drept comun.

Excepție se face numai pentru cazul în care lucrarea a fost executată după un plan satornicit⁽²²⁾ (a forfait).

În acest caz (văz art. 1793 c. c. Fr.) nu proprietarul trebuie să probeze că arhitectul e în culpă, ci arhitectul, de drept responsabil, nu se liberează de răspundere de cât dacă dovedește că lui nu-i se poate imputa nimic, accidentul fiind datorit unui caz fortuit ori unei forțe majore.

De și această Jurisprudență e veche⁽²³⁾ de și d-l Planiol o aprobă, nouă ni se pare totuși și eronată și inequitabilă.

Eronată, căci art. 1483 nu și mai are toată

⁽¹⁹⁾ Guilouard, t. I, n. 457. *Contrà*: Laurent, t. 24, n. 291.

⁽²⁰⁾ Jugé à cet égard que lorsqu'il résulte d'une expertise, ou qu'il est reconnu par l'acquéreur de la chaudière qui les vices de construction dont est affecté cet appareil ne sont pas irrémédiables les juges peuvent, au lieu d'accorder une diminution du prix d'achat, mettre à la charge du vendeur les répartitions faites on à faire. *Amiens* 5 Juin 1875 (S. 76. 2 2255 *adnotam*, P. 76, 941 *adnotam* et la note Bourgnignot).

⁽²¹⁾ Planiol, t. II, deux édit. n. 1915. *Cass.* 24 Nov. 1875. (D. 77. 1. 30); *Bordeaux* 25 Nov. 1891 (D. sens cass. 93. 1. 289). *Grenoble* 28 Mars 1900 (D. 1901. 2).

⁽²²⁾ *Cass.* 16 Julliet 1889. (D. 90. 1488; S. 92. 1. 350).

⁽²³⁾ *Cass.* 15 Jun. 1864. (D. 63. 1. 421; S. 63. 1. 409).

rațiunea de a fi, dacă se impune comitentului să probeze că arhitectul a fost neglijent, nepriceput în meseria sa și că a făcut o construcție cu viții ascunse cari au provocat dărâmarea.

În adevăr, dacă articolul 1483 nu ar sta scris în lege nu ne-am călăuzi după principiile generale?

Evident că da. Am văzut ce soluție s'ar da atunci și am văzut de ce avantajii s'ar bucura comitentul, cu toate că el ar trebui să facă proba culpei arhitectului.

Am mai văzut în privința vițiilor ascunse ce analogie isbitoare este între vânzare și antrepriză.

Să presupunem însă că nu ni s'ar tolera—nu importă motivele—să facem ast-fel de analogii și ast-fel de aplicări de principii generale.

Întrebăm noi în cazul acesta: nu ar avea dreptul comitentul, căruia un arhitect i-a făcut o construcție ca de carton să se prevaleze de articolul 999 din Codul civil și să-l tragă la răspundere, când acesta «prin neglijență, prin imprudență, prin nepriceperea sa i-a cauzat un prejudiciu?»⁽²⁴⁾.

De sigur că da, căci cu toți știm la ce aplicare extensivă dau loc articolele 998 și 999 atât de importante chiar prin ele înși-le. Noi, cel puțin, nu vedem pentru-ce, dacă în lege nu ar exista articolul 1483, nu s'ar da puțință comitentului să se prevaleze de articolele 998 și 999?

În cazul acesta ar fi arhitectii mai favorisajii. Nici de cum. Cum rămâne, dar, cu teoria d-lui Planiol că art. 1483 consfințește o agravare a răspunderii arhitecților și antreprenorilor.

Acum putem în sfârșit întreba pe orî-cine:

Dacă legiuitorul a stabilit că numai 10 ani poate un arhitect să fie tras la răspundere, și a stabilit aceasta pentru a-l sustrage de la rigoarea dreptului comun, ca o favoare deci pentru el, nu a făcut-o legiuitorul pentru că s'a gândit că după 10 ani, e posibil ca dărâmarea unei construcții să se datorească mai de grabă timpului zeu a toate distrugător, de cât nepriceperii arhitectului orî neglijenței lui? Nu a socotit oare legiuitorul că în asemenea condiții ar fi fost neechitabil ca acțiunea în indemnizare, bazată pe art. 999, să fie suspendată asupra capului arhitectului timp de 30 de ani?

Printr'un argument *a contrario* nu e probabil oare că în spiritul legiuitorului a trebuit să domine ideia că, dacă dărâmarea totală orî parțială a unei construcții se întâmplă în răstimpul celor 10 ani, luați ca normă, arhitectul e de vină, și

⁽²⁴⁾ Și nu e oare destul de mare prejudiciul când după 10 și 20 de ani, — un timp relativ scurt pentru viața unui construcții — se dărâmă o construcție, adese-orî mica avere a unui om?

că lui îi incumbă să probeze că de s'a dărâmat construcția aceasta se datorează unui caz de forță majoră orî unui caz fortuit?

N'a întrebunțat legiuitorul cuvîntul presumpț, n'a stabilit el în mod clar presumpția de vină? *Cine o contestă?* Trebuie însă pentru aceasta să argumentăm ca Laurent? Dar cine nu știe azi că sistemul său excesiv de riguros când e vorba de interpretarea textelor, e aproape unanim combătut? Sistemul care se ține de litera legii până la absurd și care nu lasă judecătorilor puțință de a interpreta un text de lege, atunci când legiuitorul a uitat să întrebunțeze un termen adăpat gândirei sale, ideilor sale, principiilor sale, e un sistem cât se poate de nenorocit. Și pentru a reveni la art. 1483, din termenii categorici întrebunțai de legiuitor «*rămâne răspunzător*» nu reiese că arhitectul e presumat vinovat? Și când e vorba să interpretezi art. 1483, fiind-că din păcate legiuitorul nu a înscris cuvintele «*presumat vinovat*» nu e mai rațional să-l interpretezi așa cum reiese din contextul întregului articol?

Pe ce se bazează jurisprudența franceză, când face distincții după natura contractului?

Soluțiunea jurisprudenței e și neechitabilă.

Logic este să mă obligi pe mine comitent, neștiutor în ale tehnicei ingineresti să probez că arhitectul e în culpă și să stabilesc că din cauza unui vițiu de construcție s'a dărâmat clădirea?

Faptul că s'a dărâmat o construcție într'un timp relativ scurt (10. ani e chiar prea puțin) nu e destul de convingător prin sine însuși, generalmente vorbind, că arhitectul a fost orî neglijent, orî incapabil?

Și dacă i se lasă puțință să probeze el arhitect—competente în ale ingineriei și în ale construcțiilor—că nu e vinovat cu nimic, ci că accidentul se datorează unui caz fortuit, unei forțe majore orî unei împrejurări ce nu se putea prevedea⁽²⁵⁾ nu dă probă interpretatorului legii de o judecată sănătoasă, logică, dreaptă⁽²⁶⁾

⁽²⁵⁾ La garantie des architects et entrepreneurs cesse lorsque les désordres qui se sont manifestés dans l'édifice proviennent, non pas de ce que cet édifice aurait été établi sur un sol dont l'architecte et l'entrepreneur à raison de leurs professions étaient obligés de reconnaître les vices mais de ce que, dans le voisinage de la construction, il se trouvait à une profondeur plus grande que celle de banc de roche (12 mètres) d'anciennes carrières et excavations dont rien n'avait pu révéler l'existence aux hommes et de l'art. Paris 29 Avril 1864 (S. 64. 2. 153; P. 64. 855) V. auss. Cons. d'Etat, 5 Févr. 1857 (S. 57. 2. 779, P. adm. chr., D, P. 58. 345).

Sur les différentes hypothèses pratiques dans lesquelles on a considéré que les architectes ou entrepreneurs étaient en faute ou tout moins ne parvenaient pas à rejeter la *présomption de faute* pesant sur eux voir Rép. gén. alph du dr. fr., Vo. Architecte, n. 118 et S.; Guillaouard, t. 2, n. 841 et s.

⁽²⁶⁾ Vezi Fuzier Herman, t. IV sous art. 1792, où il est

A stării în a nedreptăți o clasă de oameni, cari în speță, mai ales au dreptul să fie equitabil tratați, numai pe motivul că a scăpat din vedere legiuitorul să intercaleze în textul legii cuvântul «presumat» a face o uricioasă interpretare a articolului 1483 chiar când argumentele cele mai convingătoare îți sunt protivnice și când logica cea mai elementară te oprește de a o face, înseamnă a nu voi să mergi mână în mână cu civilizația și cu progresul, cu equitatea și cu bunul simț.

Brăila, 24 Octombrie 1906

Gheorghe G. Angelescu

dela facultatea de drept din Paris

JURISPRUDENȚĂ

INALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE, S. I

Audiența de la 25 Octombrie 1906

Președenția D-lui **CH. PHEREKYDE**, Prim-Președinte

Neculae Catargiu cu Petre Giurgea, N. Burlacu ș. a.

Proba cu martori. — Respingerea ei de către prima instanță sub motiv că partea pierduse dreptul a depune lista în termenul prescris de art. 186 Pr. civ. — Dacă asemenea probă se poate propune în apel. — Art. 186 și 332 Pr. civ.

Apelul fiind devolutiv de instanță, iar pe de altă parte după dispozițiunile art. 332 Pr. civ. putându-se repeta în apel toate procedurile doveditoare făcute la prima instanță și chiar incuviința ori-ce alte măsuri și probe invocate de părți, de aci rezultă că termenul fatal de 5 zile, impus de art. 186 Pr. civ. pentru depunerea listei martorilor, nu se poate să aducă decăderea părții de a produce proba cu martori ce i s'a admis de o instanță, de cât înaintea acelei instanțe, ci nu și din înaintea instanței superioare care nu avusese încă a se pronunța asupra admisibilității probei.

Deciziunea No. 434/906. — Casată, în urma recursului făcut de Neculae Catargiu, sentința tribunalului Buzău No. 570/903, dată în proces cu Pertre Giurgea, N. Burlacu ș. a.

Curtea,

Ascultând pe d-l adv. Vălsănescu în dezvoltarea motivelor de casare.

dit que «d'après la 3-ème système, l'architecte ou l'entrepreneur serait toujours présumé en faute au cas de perte totale ou partielle de l'édifice ou du gros ouvrage survenue dans le délai de dix ans, sans d'ailleurs la faculté pour l'architecte ou l'entrepreneur de renverser par la preuve contraire la présomption qui pèse sur lui. Marcadé sur Part. 1792, n. 1; Frémy-Liquierille et Perriquet, t. 1, n. 159 et 160; Delvincourt, t. 3, p. 316; v. aussi Troplong, t. 2, n. 1005; Duvergier, t. 2, n. 356; *Contra* système diamétralement opposé, Laurent t. 26, n. 23 et s.; Guillaouard, t. 2, n. 839; Bonpaix, Code des architectes p. 144; Baudry-Lacantinerie t. 3, n. 737.

Pe d-l adv. Deaconescu, în combateri.

Pe d-l Procuror Sadoveanu în concluziunile puse pentru admiterea recursului.

Deliberând,

Asupra motivului de casare în următoarea coprindere:

«Violarea art. 332 din Pr. civ. care permite a se face în instanța de apel toate procedurile doveditoare la prima instanță, dacă judecătorii le găsește greșite și neindestulătoare și se va mai putea incuviința ori-ce alte măsuri și probe care ar mai putea lumina pe judecători. În apel am cerut la tribunal, că în baza art. 332 să mi se admită din nou proba cu martori spre a dovedi prescripția de 30 ani, însă tribunalul pe motiv că am pierdut acest drept la prima instanță l'am pierdut și în apel Tribunalul prin acest mod a violat dispozițiunile art. 332 din Pr. civilă, de oare-ce apelul fiind devolutiv de instanță și prin art. 332 fiindu-mi permis a cere din nou proba cu martori de care probă m'am servit la prima instanță, cu atât am mult cred că 'mi este permis a uza de această probă la prima instanță fie pentru un motiv sau pentru altul, a admite teoria tribunalului de Buzău este a se creia o nouă excepțiune în art. 186 Pr. civ. de oare-ce acest articol nu prevede decăderea de cât pentru instanța în care s'a cerut proba cu martori».

Având în vedere sentința supusă recursului din care se constată că, la acțiunea în revendicare care face obiectul procesului de față, intentată de intimații de azi în recurs contra recurentului Niculae Catargiu, acesta a opus ca mijloc de apărare d'înaintea instanțelor de fond prescripțiunea de 30 ani, cerând să dovedească cu martori faptul posesiunii; că, tribunalul, în apel, pe motiv că recurentul nu depusese la judele de ocol lista de martori în termenul de 5 zile prescris de art. 186 Pr. civ., și că nu se mai poate servi de această probă nici în apel, a respins acest mijloc de apărare invocat de recurent;

Considerând că apelul fiind devolutiv de instanță, și după dispozițiunile art. 332 Pr. civ. putându-se repeta în apel toate procedurile doveditoare făcute la întâia instanță și chiar incuviința ori-ce alte măsuri și probe invocate de părți, recurentul Niculae Catargiu a fost în drept să ceară d'înaintea tribunalului admiterea probei cu martori pentru dovedirea prescripțiunii de 30 ani ce a invocat ca mijloc de apărare la acțiunea în revendicare intentată în contra sa;

Considerând că așa fiind termenul fatal de cinci zile impus de art. 186 pentru depunerea listei martorilor nu poate să aducă decăderea părții de a produce proba cu martori ce i s'a admis de o instanță de cât înaintea acelei instanțe, ci nu d'înaintea instanței superioare care n'avusese încă a se pronunța asupra admisibilității probei testimoniale;

Considerând că tribunalul respingând această probă invocată de recurent numai pentru motivul că recurentul pierduse dreptul de a produce martori înaintea primii instanței, iar nu pentru vre-un motiv de neadmisibilitatea probei testimoniale înaintea sa, a violat dispozițiunea art. 186 din Pr. civ., aplicându-l în mod greșit;

Pentru aceste motive, și fără a mai discuta primul mijloc de casare, Curtea, casează, etc.

INALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE, S. II

Audiența de la 13 Noembrie 1906

Președenția D-lui **N. MANDREA**, Președinte

Corporația Tinichigiilor cu I. A. Hirsch

Legea meseriilor. — Obligația lucrătorului de a avea carnetul la dânsul, sau la patronul unde lucrează. — (Art. 12 și 36 din legea meseriilor).

După art. 12 și 36 din legea meseriilor, carnetul trebuie să l aibă lucrătorul sau patronul unde lucrătorul se găsește, iar patronul e obligat

a prezenta carnetul la ori-ce cerere a autorității competente.

Că de aci rezultă că un lucrător nu poate exercita meseria fără să aibă carnet la el sau la patronul unde lucrează, iar faptul că acel carnet s'ar găsi la corporație nu-i apără de răspundere.

Deciziunea 2544/906. — Casată, în urma recursului făcut de Corporația Tinichigiilor din București, cartea de judecată a judecătoriei ocolului 4 București, No. 1351/906.

Curtea,

In lipsa recurenței Corporației;
Ascultând pe d-l Procuror P. Sadoveanu în concludență;

Asupra motivului de casare:

«Rău a fost achitat contravenientul I. A. Hirsch, fără să dovedească cum că lucrătorul Hr. Ionescu are carnet».

Având în vedere cartea de judecată supusă recursului prin care se achită I. A. Hirsch de faptul de contravenție la legea meseriilor, prin aceea că ține în serviciul său un lucrător fără să poseadă carnet;

Că judecătorul de ocol pronunță achitarea numitului, pe motiv că delegatul corporației a recunoscut că lucrătorul are carnet care se găsește în păstrarea corporației;

Considerând că, după art. 12 și 36 din legea meseriilor, carnetul trebuie să-l aibă lucrătorul, sau să fie încredințat patronului lucrătorului spre păstrare, iar patronul este obligat a prezenta carnetul la ori-ce cerere a autorităților competente;

Că de aci rezultă că un lucrător nu poate exercita meseria sa fără să aibă carnet la el sau la patronul unde este angajat, iar faptul că carnetul se găsește la corporație, unde poate fi reținut din diferite motive, nu-l apără de răspundere pe el sau patron;

Că prin urmare, cu violarea menționatei texte judecătorul de ocol a achitat pe contravenient, așa că motivul de casare e fondat;

Pentru aceste motive, Curtea, casează, etc.;

INALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE, S. III

Audiența din 29 Noembrie 1906

Președinția D-lui C. C. ȘTEFANESCU, Președinte

Generalul Moise Grozea cu Ministerul de Răsboi

Contencios administrativ. — Legea poziției ofițerilor. Punerea în retragere a ofițerilor pentru limită de vârstă. — Epoca când Ministerul e în drept a pune în retragere pe un ofițer. — Întâiu Aprilie a anului în care a împlinit limita de vârstă. — Punerea în retragere înainte de această dată. — Recurs în casație. — Admisibilitate. — Art. 27 și 28 din legea poziției ofițerilor. Art. 5 al. I din legea Curței de casație.

Conform art. 28 din legea poziției ofițerilor, punerea în retragere a ofițerilor se va face în totdeauna la 1 Aprilie a anului în care ofițerul împlinește limita de vârstă prevăzută de art. 27 din aceeași lege.

Așa dar un ofițer, care împlinește limita de vârstă la Februarie 1907, și care cu toate acestea a fost pus în retragere la Octombrie 1906, este în drept a face recurs în casație, conform art. 5 al. i din legea organică a Curții de casație din 1905, spre a obține anularea unui asemenea decret de punere în retragere din oficiu.

Deciziunea No. 271/906. — Admiterea recursu-

lui făcut de Generalul Moise Grozea în contra decretului regal cu No. 3284 din 23 Septembrie 1906.

Curtea,

Ascultând pe d-nii adv. C. Stoicescu, Em. Porumbaru și Locotenent Teodorescu din partea recurentului și d-l adv. Dobrescu, din partea Ministerului de Resbel.

Deliberând,

Având în vedere recursul făcut de Generalul Grozea Moise în contra Inaltului Decret cu No. 3280 din 23 Septembrie 1906; prin care numitul recurent este pus în poziția de retragere din oficiu pentru limită de vârstă;

Având în vedere că recurentul își întemeiază recursul pe următoarele două motive:

1. Exces de putere și violarea art. 27 din legea poziției ofițerilor, articol pe care se întemeiază decretul regal.

2. Violarea art. 28 din aceeași lege, care stabilește că punerea la retragere se va face în totdeauna la 1 Aprilie al anului, în care ofițerul împlinește limita de vârstă prevăzută de art. 27 legea de mai sus.

Având în vedere că din actele aflate la dosar se constată, că recurentul a fost pus din oficiu la retragere pe ziua de 1 Octombrie 1906 prin Inaltul decret No. 3284/906 dat în urma raportului d-lui Ministru de Răsboi și bazat pe aceea, că numitul recurent ar fi împlinit limita de vârstă;

Având în vedere că este necontestat de părți, că recurentul Grozea Moise avea, la epoca punerii sale la retragere din oficiu, gradul de General de brigadă, și că dânsul împlinea 63 ani la 2 Februarie 1907;

Considerând că, conform art. 27 legea poziției ofițerilor, Generalii de brigadă se pun la retragere din oficiu pentru limită de vârstă la 63 ani;

Având în vedere dispozițiunile art. 28 din legea poziției ofițerilor;

Considerând că conform textului acestui articol, «punerea în retragere a ofițerilor se va face în totdeauna la 1 Aprilie al anului în care ofițerul împlinește limita de vârstă prevăzută de art. 27 din aceeași lege».

Considerând că generalul Groza împlinind limita de vârstă la 2 Februarie 1907 el urma a fi pus în retragere la 1 Aprilie aceluiași an;

Considerând că din articolul 47 al. 3 din legea generală a pensiilor nu se poate trage nici un argument decisiv în cauză, căci acest articol are de scop de a fixa epocile la care se pot face regularea și așezarea la pensie;

Considerând, că aceasta fiind starea de fapt și de drept a cauzei, numai printr'o gresită interpretare a art. 27 și 28 din legea poziției ofițerilor, generalul Moise Groza a fost pus în retragere înainte de 1 Aprilie 1907;

Având în vedere și dispozițiunile art. 5 al. i. din legea organică a Curței de casație;

Pentru aceste motive, Curtea, admite, recursul făcut de d-l general M. Groza în contra decretului regal cu No. 3284 din 23 Septembrie 1906, anulează zisul decret și decide ca generalul M. Groza să-și păstreze, până la reintegrarea în funcțiunea ce a ocupat, gradul și salariul ce l'avusese înainte de a fi pus în retragere.

Rugăm stăruitor pe abonații cari s'au schimbat domiciliul, să ne anunțe printr'o carte poștală indicându-ne exact noua D-lor adresă, pentru a putea primi regulat ziarul.

* * *

S'a pus sub presă și în curând va apare în editura «Curierului Judiciar» Ediția III-a Legea și procedura electorală pentru Cameră și Senat, consiliul comunel și județean, adnotată cu jurisprudența Inaltei Curți de casație până la zi, de d-l George St. Bădulescu, prim-grefier la Inalta Curte de casație.

Comandele se primesc la «Curierul Judiciar».